

„Ma sain täna teada, et eesti keelel on veel lootust püsima jääda.”¹

Triinu Laar

Tartu ülikooli eesti keele osakonna metoodik

Andra Rumm

Tartu ülikooli eesti ja soome-ugri keeleteaduse doktorant

Kätlin Aare

Tartu ülikooli eesti ja soome-ugri keeleteaduse doktorant

Tartu ülikooli keeleteadlased ja üliõpilased rääkisid Eesti kooliõpilastele ja õpetajatele 2016. aasta sügisel ja talvel uuematest eesti keele uurimustest ning tutvustasid TÜ eesti ja üldkeeleteaduse instituudi erialasid. Kokku toimus haridusasutustes 23 eesti keele päeva.² Korraldati loenguid, töötube, arutelusid ja seminare. Projekt „Eesti keele päevad haridusasutustes“ tehti teoks haridus- ja teadusministeeriumi toel ning see jätkub 2017. aastal.

Eesti keele päevade taust

„Eesti keele arengukavas 2011–2017” rõhutatakse, et üldhariduse eesmärk on tagada eesti keele kõikide osaoskuste valdamine ja kujundada eesti keelt väärtustavaid hoiakuid. Nende eesmärkide täitmiseks on arengukavas

¹ Tsitaat Jõgevamaa gümnaasiumi 10. klassi õpilaselt Madis Arukase külalisloengu „Läänemeresoome väikerahvad ja meie ununevad juured” tagasisideküsitluse vastustes.

² Nimekiri koolidest, kus eesti keele päevad 2016. aastal toimusid, asub siin: <http://www.keel.ut.ee/et/taiendusope/eesti-keele-paevad-haridusasutusele>. Veebilehel asub ka interaktiivne kaart, kuhu on üles märgitud kõik külastatud koolid ning toimunud loengute ja töötubade kirjeldused. Teemasid sai valida etteantud nimekirjast, kuid soovi korral võidi tellida töötube teemadel, mida esialgses nimekirjas ei olnud.

esitatud hulk tegevusi, nt õpetajate taseme- ja täiendusõpe, eesti keele õpetamine ja õppetööväline eesti keele alane tegevus.³ Oleme eesti keele väärtustamise projektis lähtunud arengukavas esile tõstetud eesmärkidest. Seetõttu keskendume sellele, mida saame tavapäraselt eesti keele ja kirjanduse tundides käsitletavale lisaks anda. Nimelt pakume keeleteadust tutvustavaid külalistunde.

Üldhariduskoolide eesti keele ja kirjanduse tundides käsitletakse keeleteadust kui distsipliini väga põgusalt ja õpilastel võib kujuneda arvamus, et keeleteadus tegeleb vaid ortograafiaga. Selle müüdi kummutamiseks tutvustatakse eesti keele päevadel keeleteadust kui teadusharu, selle tulemusi ja rakendusvõimalusi. Keeleteadlased räägivad, millega nad iga päev tegelevad, olgu selleks eksperimentaalne või teoreetiline keeleteadus. Eesti keele päevade eesmärk on tutvustada teadustulemusi ka väljaspool kõrgkooli ja tekitada õpilastes huvi keeleteaduse ning eesti keele ja kirjanduse õpetaja kutse vastu.

Varasem keeleteaduse populariseerimine

Üks väga oluline keeleteaduse populariseerimisega tegelenud organisatsioon on olnud Emakeele Selts. Selts annab välja keeleajakirja Oma Keel, mis on suunatud muuhulgas gümnaasiumiõpilastele. Emakeele Seltsi noortesektsioon korraldab bakalaureuseastme üliõpilastele ja gümnaasistidele keeleõhtuid. Kooliõpilastele on korraldatud alates 1961. aastast⁴ üle 300 keelepäeva ja alates 2012. aastast igal sügisvaheajal keelesaagreid. Keeleteaduse populariseerimise hulka saab lugeda ka Tartu ülikooli teaduskooli lingvistika-, emakeele- ja eesti keele võõrkeelena olümpiaadid.

Eesti keele õppe mitmekesistamine

Populariseerivad külalistunnid toovad eesti keele ja kirjanduse õppesse kahtlemata vaheldust. Maire Roio kuue aasta eest kirjutatud magistritöö „Emakeeleõpetus õpilaste arvamustes” näitas, et õpilaste jaoks on emakeeletunnid üksluised ning seetõttu on ka nende õpimotivatsioon madal. Emakeeletunde aitaks põnevamaks muuta aktiivõppemeetodid ja

³ Eesti keele arengukava 2011–2017. Tallinn: 2011, 35–41.

⁴ Keelepäevade algataja oli keeleteadlane Heino Ahven.

mitmekesisem sisu.⁵ Roio toob esile hulga õpilaste arvamusi emakeeletundide kohta. Õpilaste arvates võiks emakeeletundides kasutada rohkem arvutit ning õppida vormistama ja kujundama erinevaid tekste, nt ametikirju. Nad tahavad õppida kasutama elektroonilisi keelehooldesallikaid ning arendada suhtlus-, esinemis- ja tekstide analüüsimise oskust. Lisaks sellele tunnevad küsitlusele vastajad huvi üldkeeleteaduse ja etümoloogia vastu.⁶

Eesti keele väärtustamise projekti fookuses on ka õpetajate vajadused. Seetõttu soovime õpetajatele pakkuda seminare sellistel eesti keele teemadel, mida nad oluliseks peavad. Õpetajad saavad teema valida etteantud loetelust või tellida seminari, mis keskendub just nende professionaalse arengu vajadusele. Aineõpetajatele suunatud loengud ja seminarid soodustavad eesti keele ja teiste ainete õpetajate eesti keele alase teadlikkuse kasvu ja omavahelist koostööd.

Lühiloengute ja töötubade tagasiside

Eesti keele päevad olid suunatud gümnaasiumiastme õpilastele neljateistkümnel, põhikooliastme õpilastele seitsmel ning õpetajatele kahel korral. Kõige enam, seitsmel korral telliti koolidesse loengut „Suhtlusvõrgustikest ja sotsiolingvistikast”, kus teadur Mari Mets selgitas, kuidas keelekasutuse muutumist saab uurida inimestevaheliste suhete kaudu. Teadur Ann Veismann käis koolides rääkimas teemal „Keel ja inimene” neli korda. Kolm korda telliti dotsent Madis Arukase külalistundi teemal „Lääne-meresooime väikerahvad ja meie ununevad juured” ning teadur Andriela Rääbise tundi teemal „Suulise kõne uurimine: viisakusküsimused telefoni-vestluses”.

Õpilastele korraldatud töötoad. Keeleteadust populariseerivates töötubades osales kokku umbes 1500 õpilast, neist umbes 20 algklassidest, ligi 630 põhikoolist ja 850 gümnaasiumist. Töötube telliti 13 eri teemal. Pärast töötoa toimumist paluti õpilastel vastata vabatahtlikule elektroonilisele tagasisideküsitlusele, milles oodati hinnanguid tunni andmisele ja ülesehitusele ning teemale (skaalal 1–5). Peale selle uuriti, mida õpilased

⁵ Roio, Maire 2011. Emakeeleõpetus õpilaste arvamustes. Magistritöö Tartu ülikoolis, 82–83.

⁶ Samas, lk 73, 76–77.

teema kohta varem teadsid, mida nad veel tahaksid teada ja kas nad sooviksid tulevikus ise keeleteadusega tegeleda.

Küsitlusele vastas 14% õpilastest. Vastuste põhjal selgus, et töötoa teemasid hinnatakse madalamalt (keskmiselt 3,6) kui nende ülesehitust (keskmiselt 3,8). Algkoolis olid need hinded vastavalt 4,2 ja 4,6; põhikoolis 3,4 ja 4,0; gümnaasiumis 3,6 ja 3,7.

Arusaadavatel põhjustel ei hinnanud kõik õpilased samu töötube. Tagasiside olemasolevatest, millise töötoa oli õpetaja kooli tellinud. Sorteerisime tagasisidest välja selliste töötubade teemade hinded, mida hindas vähemalt 6 õpilast (7 töötuba). Kõige kõrgemad hinded neist said järgmised töötoad: „Eesti keeletehnoloogia – ülevaade ja suundumus” (Heili Orav; hinne 3,8), „Foneetika ja õ” (Pire Teras; hinne 3,5), „Vadja keelest ja selle kõnelejatest” (Heinike Heinsoo; hinne 3,5), „Läänemeresoome väikerahvad ja meie ununevad juured” (Madis Arukask; hinne 3,5). Edaspidi püütakse õpilasi rohkem ärgitada tagasisidet andma.

Õpilaste teadmised enne töötuba olid üsna piiratud. Nad olid küll kursis sellega, mis eesti keele õpikus keeleteaduse kohta kirjas on, näiteks maailma keelte arv, sugulaskeelte ja murrete olemasolu, aga läbiva tagasisidena tuli siiski välja, et paljud ei teadnud töötubade teemade kohta varem mitte midagi.

Õpilased töid välja, et edaspidi tahaksid nad teada näiteks seda, kuidas tänapäeval keeli (katseliselt) uuritakse ja ohustatud keeli säilitatakse, aga ka eksootiliste keelte, sõnavara arengu, väikerahvaste kultuuri, eesti keele arengu ja teadlaste argielu kohta.

Töötubades osalenutele meeldis, et teemasid käsitlesid oma ala asjatundjad. Näiteks 10. klassi õpilane tõi töötoa „Läänemeresoome väikerahvad ja meie ununevad juured” kohta välja järgmist: „Mulle meeldis näha pilte ja kuulda kogemustega inimeselt erinevate traditsioonide ja tavade kohta, millest paljudel pole õrna aimugi.”

Küsisime õpilastelt pärast töötuba, kas nad tahaksid ise tulevikus keeleteadusega tegeleda. Tagasisideküsitlusele vastanutest 14 vastas „jah” ning 60 „ei tea”. Kategooria „ei tea” hõlmas neid, kes arvasid, et võib-olla võiks tõesti, ja ka neid, kes ei teadnud üldse, millist elukutset valida. Jaatavalt vastanud õpilased olid valdavalt gümnaasiumiastmes ning osalesid järgmistest töötubades: „Läänemeresoome väikerahvad ja meie ununevad juured”, „Foneetika ja õ”, „Vadja keelest ja selle kõnelejatest”.

Järelokaja töötubade tellijatelt. Kõisisime õpetajatelt, kust nad said töötoa kohta infot, kas nad soovitaksid seda teistelegi ning milliseid soovitusi on neil korraldajatele ja töötubade tegijatele edaspidiseks. Infot töötubade kohta saadi peamiselt infolistidest, ent ka töötubade korraldajatelt, kolleegidelt, lapsevanematelt vm. Õpetajate sõnul oli töötubade tagasiside valdavalt positiivne ja õpetajad jäid tellituga väga rahule. Kõik õpetajad soovitaksid töötube kolleegidele.

Positiivsena rõhutati töötubade tellimise võimalust emakeeletundide rikastamiseks, et õpilastele tutvustada, millega keeleteadlased tegelevad. Tellijad eelistavad selliseid töötube, mis kaasavad õpilasi aktiivselt praktilistesse tegevustesse, ja soovivad töötube edaspidigi tellida.

Õpetajatele korraldatud seminarid. Peale selle, et töötube telliti kooliõpilastele, võisid õpetajad neid tellida ka endale. Telliti kaks seminari: „Suhtlusvõrgustikest ja sotsiolingvistikast” ning „Uuemad eesti keele reeglid ja ametikirja vormistamine”. Seminaridel osales kokku 60 õpetajat.

Õpetajad hindasid seminaride teemat keskmiselt hindegaga 4,6 ja ülesehitust hindegaga 4,7. Osalejad kiitsid eriti seminaride ülesehitust, praktilisi ülesandeid ja meeldivaid lektoreid. Samuti rõhutati, et seminare oleks vaja ka edaspidi, need võiksid olla pikemad (õppepäevad kestsid 4 ja 5 akadeemilist tundi), ja õpetajad ootavad igapäevaseks kasutamiseks praktilisi lisamaterjale.

Tagasisides paluti välja tuua, kas õpetajad said teada midagi, mis aitab neil oma tööd edaspidi paremini teha. Uuemaid eesti keele reegleid tutvustava töötoa tagasiside näitab, et kolmandik vastanutest ei olnud varem kursis sellega, kuidas leida internetist vajalikku keelelist infot. Seetõttu väärtustasid osalejad eriti just keelehoordeallikate tutvustamist.

Kokkuvõtteks

Eesti keele päevade korraldamist võib pidada igati õnnestunuks: loenguid ja töötube toimus rohkem kui esialgu plaanis (18 asemel 23) ja tagasiside oli üldjoontes hea. Ootuspäraselt selgus, et õpilased ei tea keeleteaduse sisust kuigi palju. Samas oli üllatav, et õpetajad ei ole kursis elektrooniliste keelehoordeallikatega. Kõik töötubade tellijad tõid välja, et soovitaksid töötube ka kolleegidele ja on huvitatud nende tellimisest edaspidigi. Eesti keele päevade tagasiside analüüs näitab, et loengute ja töötubade korraldamist

tuleb jätkata ka tulevikus. Tuleviku mõttes tuleks populariseerijatele, nii (lühiloengute kui ka töötubade korraldajatele panna südamele, et nii õpilased kui ka õpetajad ootavad eeskätt praktilist ja õppijat aktiveerivat eesti keele päeva.

Eesti keele päeva saab haridusasutusse tellida HTMi toel ka 2017. aastal. Täpsemat infot jagavad Tiina Auling (tiina.auling@ut.ee) ja Andra Rumm (andra.rumm@ut.ee).

OK